

AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA O'QUVCHILARNING MAFKURAVIY IMMUNITETINI SHAKLLANTIRISH

Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li

Abdulla Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti

1-bosqich tayanch doktoranti

E-mail: zokirovbotir193@gmail.com

Telefon raqami: +998 90 387 41 44

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22701995>

Qabul qilindi: 1-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 10-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 11-sentabr 2026-yil

Annotatsiya

Maqolada aksiologik yondashuv asosida umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarining mafkuraviy immunitetini shakllantirish masalasi nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Mafkuraviy immunitet shaxsning turli g'oyaviy ta'sirlarni anglash, ularning mazmuni va maqsadini qadriyat mezonlari asosida baholash, zararli axborotga nisbatan mustaqil pozitsiya bildirish hamda ongli xulqiy tanlovni amalga oshirish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Aksiologik yondashuv esa mazkur sifatni taqiqlash yoki biryozlama targ'ibot orqali emas, balki o'quvchida milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan ichki mezonlar tizimini rivojlantirish orqali shakllantirish imkonini beradi. Maqolada mafkuraviy immunitetning kognitiv, qadriyatli-motivatsion, tanqidiy-tahliliy, emotsional-irodaviy va xulqiy-faoliyatli komponentlari ajratilgan. Shuningdek, dars va darsdan tashqari faoliyatni integratsiyalash, media va axborot savodxonligini rivojlantirish, muammoli vaziyatlar, debat, keys, refleksiya va ijtimoiy loyihalardan foydalanish mexanizmlari asoslangan. Taklif etilgan ilmiy xulosalar o'quvchilarning axborot bosimiga bardoshlilik, mustaqil fikrlashi va ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar:

aksiologik yondashuv, mafkuraviy immunitet, qadriyat, o'quvchi, milliy o'zlik, tanqidiy fikrlash, media va axborot savodxonligi, axborot xavfsizligi, refleksiya, pedagogik mexanizm.

KIRISH

Globalashuv, raqamli kommunikatsiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning jadal rivojlanishi o'quvchilarning axborot olish imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, ularni manipulyativ xabarlar, yolg'on ma'lumotlar, zo'ravonlikni oqlovchi qarashlar, radikal chaqiriqlar va turli qadriyatlar ziddiyati bilan ham yuzlashtirmoqda. Axborot oqimining hajmi ortgan sari o'quvchining har bir xabarni tekshirish, uning manbasi va maqsadini anglash, hissiy ta'sir bilan dalilni farqlash ehtiyoji kuchayadi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida mafkuraviy immunitetni shakllantirish tarbiyaning alohida yo'nalishi emas, balki shaxsning ma'naviy, fuqarolik, axborot va ijtimoiy kompetensiyalarini birlashtiruvchi yaxlit pedagogik vazifa sifatida qaralishi lozim. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson qadr-qimmat, fikr va axborot erkinligi, shuningdek, yoshlarning intellektual va ma'naviy kamoloti uchun sharoit yaratish tamoyillari mustahkamlangan bo'lib, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun ta'limning insonparvar va demokratik mohiyatini belgilaydi [1; 2].

"Mafkuraviy immunitet" tushunchasi biologik immunitetga qiyosan shaxsning yot va zararli g'oyaviy ta'sirlarni tanib olish, ularga nisbatan ichki qarshilik hosil qilish va o'z qarashlarini ongli ravishda himoya eta olish xususiyatini anglatadi. Biroq bu sifat o'quvchini barcha muqobil fikrlardan ajratish yoki unda asossiz shubha uyg'otish bilan shakllanmaydi. Aksincha, sog'lom mafkuraviy

immunitet ochiq muloqot, dalillarga tayangan tahlil, qadriyatli tanlov va mas'uliyatli qaror qabul qilish tajribasi orqali rivojlanadi. Aksiologik yondashuv aynan shu jarayonning metodologik asosini tashkil etadi, chunki u bilimni shaxsning ma'naviy mezonlari, hayotiy maqsadlari va ijtimoiy mas'uliyati bilan bog'laydi.

MAVZUNING DOLZARBLIGI

Mavzuning dolzarbligi, avvalo, o'quvchilarning axborot makonidagi ishtiroki tobora mustaqil tus olayotgani bilan belgilanadi. Bola ko'pincha axborotni kattalar nazoratisiz qabul qiladi, algoritmlar esa uning oldingi qiziqishlari asosida bir xil mazmundagi materiallarni takroran tavsiya etadi. Natijada biryoqlama qarashlar, hissiy manipulyatsiya va noto'g'ri xulosalar mustahkamlanishi mumkin. UNICEF tadqiqotlarida bolalarni noto'g'ri va chalg'ituvchi axborotdan himoyalashda faqat texnik cheklovlar yetarli emasligi, ota-ona va pedagoglar bilan ochiq muloqot, media savodxonlik hamda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zarurligi ko'rsatilgan [7].

Ikkinchidan, mafkuraviy tahdidlar bugun faqat siyosiy yoki diniy mazmundagi ochiq chaqiriqlar ko'rinishida namoyon bo'lmaydi. Ular ommaviy madaniyat, stereotip, kamsitish, yolg'on muvaffaqiyat modeli, iste'molchilik kayfiyati, tajovuzkor kommunikatsiya va tarixiy xotirani buzib talqin qilish shakllarida ham uchraydi. O'quvchi bunday mazmunni tanib olishi uchun tayyor hukmlarni yodlash emas, balki axborotni qadriyatlar, dalillar va ijtimoiy oqibatlar asosida tahlil qilishni o'rganishi kerak.

Uchinchidan, O'zbekistonda uzluksiz ma'naviy tarbiya tizimida Vatanga sadoqat, mas'uliyatlilik, bag'rikenglik, huquqiy madaniyat, innovatsion fikrlash va mafkuraviy immunitetni bosqichma-bosqich rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [3]. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy va tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirish konsepsiyasi esa maktabdagi tarbiyaviy faoliyatni aniq indikatorlar, hamkorlik va natijadorlik asosida tashkil etishni talab etadi [5]. "O'zbekiston – 2030" strategiyasida sifatli ta'lim, yoshlarning salohiyatini ro'yobga chiqarish va inson kapitalini rivojlantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan [4]. Demak, mafkuraviy immunitetni shakllantirish nazariy tushuntirish bilan cheklanmasdan, mazmun, metod, muhit va baholashni birlashtiruvchi pedagogik mexanizmga aylantirilishi zarur.

To'rtinchidan, aksiologik yondashuv o'quvchini axborot ta'sirining passiv obyekti sifatida emas, o'z qadriyatlari va fuqarolik pozitsiyasiga ega subyekt sifatida rivojlantiradi. Bu yondashuvda milliy o'zlik, inson qadr-qimmat, adolat, erkinlik, tinchlik, qonuniylik va ijtimoiy mas'uliyat o'quvchining axborotga munosabatini belgilovchi ichki mezonlarga aylanadi. Shuning uchun mavzu pedagogika, tarbiya nazariyasi, maktab boshqaruvi va media ta'lim kesishgan nuqtada muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

MUAMMONING O'RGANILGANLIK DARAJASI

Qadriyatlarning shaxs dunyoqarashi va xulq-atvoriga ta'siri falsafa, psixologiya va pedagogikada keng tadqiq qilingan. M. Scheler qadriyatlarni insonning borliqqa munosabatini tartibga soluvchi ma'naviy hodisa sifatida yoritgan bo'lsa [8], M. Rokeach qadriyatlarni shaxsning maqsadlari va xulqi tanlovlarini boshqaruvchi nisbatan barqaror e'tiqodlar tizimi sifatida izohlaydi [9]. A. Banduraning ijtimoiy-kognitiv nazariyasida xulq-atvorning kuzatish, taqlid, o'zini o'zi boshqarish va muhit ta'siri orqali shakllanishi asoslangan [10]. Ushbu qarashlar o'quvchining mafkuraviy immuniteti faqat bilim natijasi emas, balki qadriyat, ijtimoiy tajriba va refleksiyaning birligi ekanini tushuntirish imkonini beradi. D.A. Leontyevning shaxsiy ma'no haqidagi qarashlari qadriyatlarning tashqi talabdan ichki hayotiy mezonga aylanish mexanizmini yoritishga yordam beradi [13].

J. Dewey ta'limni demokratik tajriba, muammolarni hamkorlikda hal etish va ongli fikrlash jarayoni sifatida talqin qilgan [11]. U. Bronfenbrennning ekologik yondashuvi esa bolaning rivojlanishini oila, maktab, tengdoshlar, ommaviy axborot vositalari va jamiyat tizimlarining o'zaro ta'siri bilan bog'laydi [12]. Mazkur nazariyalar mafkuraviy immunitetni faqat dars mazmuni orqali emas, balki o'quvchini o'rab turgan barcha tarbiyaviy muhitlar uyg'unligi asosida shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Media va axborot savodxonligi bo'yicha UNESCO konsepsiyasida axborotni izlash, manbani tekshirish, mazmunni baholash, etik foydalanish va mustaqil kontent yaratish bilim, ko'nikma, munosabat hamda qadriyatlar birligi sifatida yoritilgan [6]. Mahalliy pedagogik va ma'naviy-ma'rifiy tafakkurda milliy o'zlik, ma'naviy xavfsizlik, yoshlar tarbiyasi va g'oyaviy barqarorlik masalalari

davlat va jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq holda yoritilgan [14; 15]. Biroq o'quvchilar mafkuraviy immunitetini aynan aksiologik yondashuv asosida komponentlar, pedagogik bosqichlar, metodlar va diagnostik mezonlar birligida modellashtirish masalasi yanada tizimli tadqiq etishni talab qiladi.

TADQIQOT MAQSADI VA VAZIFALARI

Tadqiqotning maqsadi aksiologik yondashuv asosida o'quvchilarning mafkuraviy immunitetini shakllantirishning pedagogik mazmuni, mexanizmlari va natijadorlik mezonlarini nazariy jihatdan asoslashdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: mafkuraviy immunitet va aksiologik yondashuv tushunchalarining o'zaro aloqasini aniqlash; mafkuraviy immunitetning tarkibiy komponentlarini tavsiflash; o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos pedagogik metodlarni tizimlashtirish; maktab, oila va mahalla hamkorligining imkoniyatlarini ochib berish; shakllantirish jarayonining bosqichlari, shart-sharoitlari va baholash mezonlarini ishlab chiqish.

ASOSIY QISM

Aksiologik yondashuv asosida mafkuraviy immunitetni shakllantirishda markaziy masala o'quvchida "nima to'g'ri?" degan savolga tayyor javob berish emas, balki "nega bu qarashni to'g'ri deb hisoblayman?", "uning dalili va oqibati qanday?", "u inson qadr-qimmatini va jamiyat manfaatiga mos keladimi?" kabi savollarni mustaqil qo'ya olish qobiliyatini rivojlantirishdir. Qadriyatli fikrlash axborotning mazmunini shaxsning ichki mezonlari bilan solishtirishga yordam beradi. Shu ma'noda mafkuraviy immunitet uch vazifani bajaradi: zararli ta'sirni tanib olish, unga nisbatan asoslangan pozitsiya bildirish va ijtimoiy maqbul xulqni tanlash.

Mafkuraviy immunitetning kognitiv komponenti o'quvchining milliy tarix, Konstitutsiya, fuqarolik huquq va burchlari, diniy bag'rikenglik, millatlararo totuvlik, axborot xavfsizligi va manipulyatsiya usullari haqidagi bilimlarini qamrab oladi. Bilim mazkur tizimning zarur, ammo yetarli bo'lmagan qismidir. O'quvchi biror tushunchani bilishi mumkin, lekin real vaziyatda hissiy bosim yoki guruh ta'siri ostida uni qo'llay olmasligi ehtimoli mavjud.

Qadriyatli-motivatsion komponent shaxsning Vatanga daxldorlik, insonparvarlik, adolat, halollik, tinchlik, bag'rikenglik va qonuniylikni ichki e'tiqod sifatida qabul qilishini ifodalaydi. Bu komponent mafkuraviy immunitetning ma'naviy tayanchidir. Qadriyat tashqi talab bo'lib qolsa, uning himoya kuchi vaziyatga qarab susayadi; shaxsiy ma'no kasb etgan qadriyat esa murakkab tanlovlarda ham xulqiy yo'nalish beradi.

Tanqidiy-tahliliy komponent axborot manbasini aniqlash, fakt va fikrni farqlash, dalilning ishonchliligini tekshirish, yashirin maqsad va manipulyativ usullarni ko'ra bilish, turli nuqtai nazarlarni qiyoslash hamda xulosa chiqarish ko'nikmalaridan tarkib topadi. UNESCO media va axborot savodxonligini bilim, ko'nikma, munosabat va qadriyatlar majmui sifatida tavsiflab, fuqaroning axborotdan mustaqil va mas'uliyatli foydalanishiga alohida urg'u beradi [6]. Shu bois media savodxonlik mafkuraviy immunitetning amaliy vositasi sifatida qaralishi kerak.

Emotsional-irodaviy komponent qo'rquv, g'azab, hayrat yoki ommaviy ruhiy bosim sharoitida o'zini boshqarish, shoshilinch xulosa chiqarmaslik va qarorni kechiktirib tahlil qilish qobiliyatini anglatadi. Manipulyativ xabarlar ko'pincha dalildan ko'ra kuchli hissiy reaksiyani yuzaga keltirishga intiladi. O'quvchining hissiy savodxonligi va irodaviy barqarorligi rivojlanmasa, uning bilim va qadriyatlari amaliy vaziyatda yetarli himoya vazifasini bajarmasligi mumkin.

Xulqiy-faoliyatli komponent qadriyatlarning real harakatda namoyon bo'lishi bilan belgilanadi. Bunga yolg'on xabarni tarqatmaslik, kamsituvchi mazmunga qo'shilmaslik, nizoli vaziyatda qonuniy va tinch yo'lni tanlash, turli millat va e'tiqod vakillariga hurmat bilan munosabatda bo'lish, jamoat ishlarida mas'uliyatli ishtirok etish kiradi. Mazkur komponent o'quvchining mafkuraviy immuniteti faqat ichki ishonch emas, balki ijtimoiy xulq mezonini ekanini ko'rsatadi.

Mafkuraviy immunitetni shakllantirishda o'quvchilarning yosh xususiyatlari ham hisobga olinishi zarur. Boshlang'ich sinflarda yaxshilik va yomonlikni farqlash, rostgo'ylik, do'stlik, Vatanga mehr, boshqalarning qadr-qimmatini hurmat qilish kabi sodda qadriyatli vaziyatlar ustuvor bo'ladi. O'smirlik davrida guruh fikri, ijtimoiy tarmoqdagi obro' va hissiy ta'sir kuchaygani sababli stereotip, kiberbulling, provokatsion kontent va tengdoshlar bosimini tahlil qilish muhimdir. Yuqori sinflarda esa tarixiy hodisalarning turli talqinlari, fuqarolik mas'uliyati, radikalizm, axborot manipulyatsiyasi va

raqamli etikaga doir murakkab keyslar qo'llanishi mumkin. Yoshga mos differensiallashuv o'quvchiga ortiqcha qo'rquv yuklamasdan, uning real hayotiy tajribasiga yaqin pedagogik vaziyatlarni yaratadi.

Aksiologik mazmun alohida tarbiya soati bilan chegaralanmasligi lozim. Tarix darslarida manbalarni qiyoslash va tarixiy xotiraga mas'uliyat, ona tili va adabiyotda matnning g'oyaviy-estetik mazmunini tahlil qilish, huquq fanida shaxs huquqlari va qonuniylik, informatika darslarida algoritmlar, shaxsiy ma'lumot va raqamli xavfsizlik, biologiyada soxta ilmiy xabarlarini aniqlash kabi topshiriqlar qo'llanishi mumkin. Fanlararo integratsiya o'quvchiga mafkuraviy immunitetning faqat siyosiy mavzu emas, kundalik axborot tanlovi va axloqiy mas'uliyat bilan bog'liq ekanini anglatadi.

1-jadval. Mafkuraviy immunitetning aksiologik komponentlari va indikatorlari

Komponent	Mazmuni	Asosiy indikator	Tavsiya etiladigan metod
Kognitiv	Fuqarolik, tarixiy va axborotga oid bilimlar	Tushunchalarni izohlash va vaziyatda qo'llash	Muammoli savol, manba tahlili
Qadriyatli-motivatsion	Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ichki mezon sifatida qabul qilish	Ongli munosabat va barqaror motiv	Qadriyatlar dialogi, biografik metod
Tanqidiy-tahliliy	Axborot va dalillarni tekshirish	Fakti fikrdan ajratish, manbani qiyoslash	Keys, faktcheking, debat
Emotsional-irodaviy	Hissiy bosimda o'zini boshqarish	Shoshilinch xulosadan tiyilish	Rol o'yini, refleksiv pauza
Xulqiy-faoliyatli	Qadriyatlarning amaliy xulqda namoyon bo'lishi	Mas'uliyatli va etik harakat	Ijtimoiy loyiha, volontyorlik

Shakllantirish jarayoni to'rt bosqichda tashkil etilishi maqsadga muvofiq. Birinchi, diagnostik-motivatsion bosqichda o'quvchilarning qadriyat yo'nalishlari, axborot iste'moli, stereotiplari va tanqidiy fikrlash darajasi o'rganiladi. Diagnostika jazolash yoki yorliq qo'yish vositasi emas, pedagogik yordam yo'nalishini aniqlash usuli bo'lishi kerak. Ikkinchi, mazmuniy-tahliliy bosqichda milliy va umuminsoniy qadriyatlar, axborot etikasi, tarixiy xotira, fuqarolik mas'uliyati hamda mafkuraviy manipulyatsiya mexanizmlari o'quv fanlari va tarbiyaviy mashg'ulotlarga integratsiya qilinadi.

Uchinchi, faoliyatli-amaliy bosqichda o'quvchi real yoki modellashtirilgan vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qiladi. Keys-stadi, debat, dalillar xaritasi, media matn tahlili, faktcheking topshiriqlari, rol o'yinlari, ijtimoiy loyiha va tengdoshlar ta'limi samarali metodlar hisoblanadi. Masalan, o'quvchilarga bir hodisa haqidagi turli manbalar taqdim etilib, manbaning muallifi, maqsadi, dalillari, ishlatilgan tasvir va sarlavhaning hissiy ta'siri tahlil qildiriladi. Bu jarayonda pedagog "to'g'ri javob"ni darhol aytmasdan, o'quvchining savol berishi va dalil topishiga rahbarlik qiladi.

To'rtinchi, refleksiv-baholash bosqichida o'quvchi o'z qarori va fikrlash jarayonini tahlil qiladi. "Men qaysi dalilga tayandim?", "qaysi hissiyot qaroringa ta'sir qildi?", "boshqa nuqtai nazarni adolatli baholadimmi?" kabi savollar refleksiyani faollashtiradi. Natijalar test bilangina emas, kuzatish, portfolio, yozma refleksiya, loyiha mahsuli, vaziyatli topshiriq va ekspert bahosi orqali kompleks o'lchanadi.

Jarayonning muvaffaqiyati bir qator pedagogik shart-sharoitlarga bog'liq. Birinchisi, maktabda ochiq va xavfsiz muloqot muhitining mavjudligidir. O'quvchi savol bergani yoki shubha bildirgani uchun ayblanmasligi kerak. Ikkinchisi, pedagogning aksiologik va media kompetentligidir: o'qituvchi murakkab mavzuni beryoqlama talqin qilmasdan, dalil, qadriyat va huquqiy mezonlar asosida muhokama tashkil eta olishi lozim. Uchinchisi, dars, sinfdan tashqari faoliyat va maktabning kundalik boshqaruv amaliyoti o'rtasidagi uyg'unlikdir. Adolat va hurmat haqida gapiriladigan, biroq amalda o'quvchining qadr-qimmati e'tiborsiz qoldiriladigan muhitda qadriyatli tarbiya ishonchligini yo'qotadi.

To'rtinchi shart maktab, oila va mahalla hamkorligidir. Ota-onalar bilan raqamli hayot, axborot manbalarini tekshirish va farzand bilan ochiq suhbat yuritish bo'yicha amaliy seminarlar tashkil etish zarur. Beshinchi shart esa profilaktikaning qo'rqitishga emas, ijobiy identifikatsiya va mazmunli faoliyatga asoslanishidir. O'quvchi o'zining tarixiy-madaniy ildizlarini anglagan, kelajak maqsadiga ega va jamiyatdagi foydali rolini his qilgan sari zararli g'oyalar uchun psixologik bo'shliq qisqaradi.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Nazariy tahlil aksiologik yondashuvning mafkuraviy immunitetni shakllantirishdagi ustunligi uch jihatda namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Birinchidan, u tashqi nazoratni ichki o'zini o'zi boshqarish bilan to'ldiradi. Taqiq va nazorat o'quvchini muayyan vaziyatda zararli materialdan cheklashi mumkin, ammo mustaqil hayotda qaror qabul qilish uchun ichki qadriyat mezonlari zarur. Aksiologik tarbiya ana shu ichki mezonni shakllantiradi.

Ikkinchidan, mazkur yondashuv mafkuraviy immunitetni faqat "qarshi kurashish" tushunchasi bilan cheklamaydi. Immunitetning barqarorligi o'quvchida ijobiy hayotiy maqsad, milliy o'zlik, fuqarolik daxldorligi, ijtimoiy ishonch va ijodiy faoliyat mavjudligiga bog'liq. Shuning uchun pedagogik ish zararli g'oyalarni rad etish bilan birga, o'quvchini foydali tashabbus, volontyorlik, tarixiy-madaniy merosni o'rganish va jamoaviy loyihalarga jalb etishi kerak.

Uchinchidan, aksiologik yondashuv media savodxonlikni axloqiy mas'uliyat bilan birlashtiradi. Axborotni texnik jihatdan tekshira olishning o'zi yetarli emas; o'quvchi uni tarqatishning insonlar, guruhlar va jamiyatga ta'sirini ham baholashi zarur. Shu ma'noda faktcheking, raqamli xavfsizlik va axborot etikasi yagona kompetensiyalar tizimida o'rgatiladi.

Muhokama qilinishi lozim bo'lgan masala – mafkuraviy immunitetni baholashning murakkabligidir. Qadriyat va e'tiqod bevosita kuzatilmaydi, so'rovnomadagi ijtimoiy maqbul javob esa real xulqni to'liq ifodalamasligi mumkin. Shuning uchun kognitiv bilim, qadriyatli munosabat, tahliliy ko'nikma, hissiy barqarorlik va xulqiy tajribani turli metodlar bilan o'lchash zarur. Boshlang'ich darajada o'quvchi axborot ta'siriga tez beriladi va qarorini asosan tashqi fikrga tayanib qabul qiladi. Reprodukativ darajada u asosiy qadriyat va xavflarni biladi, biroq murakkab vaziyatda yordamga ehtiyoj sezadi. Mustaqil-refleksiv darajada esa manbalarni qiyoslaydi, manipulyatsiyani tan oladi, pozitsiyasini dalillaydi va axborot bilan etik munosabatda bo'ladi.

Taklif etilayotgan mexanizmning amaliy natijadorligi pedagoglar malakasini oshirish, o'quv materiallarini yoshga moslashtirish, ota-onalar bilan hamkorlik va muntazam monitoring bilan ta'minlangandagina yuzaga chiqadi. Uni bir martalik targ'ibot tadbiri shaklida qo'llash kutilgan natijani bermaydi. Mafkuraviy immunitet uzluksiz tajriba, muloqot, tahlil va refleksiya jarayonida shakllanadigan dinamik sifatdir.

XULOSA

Aksiologik yondashuv asosida o'quvchilarning mafkuraviy immunitetini shakllantirish zamonaviy maktab tarbiyasining strategik yo'nalishlaridan biridir. Mazkur yondashuv o'quvchini zararli axborotdan faqat tashqi vositalar bilan himoyalashdan ko'ra, unda mustaqil baholash, ongli tanlov va mas'uliyatli xulqni ta'minlaydigan ichki qadriyat mezonlarini rivojlantirishga qaratiladi.

Tadqiqot natijasida mafkuraviy immunitetning kognitiv, qadriyatli-motivatsion, tanqidiy-tahliliy, emotsional-irodaviy va xulqiy-faoliyatli komponentlardan tashkil topishi asoslandi. Ushbu komponentlarning uyg'unligi bilimni e'tiqod, tahlil va amaliy xulq bilan bog'laydi. Shakllantirish jarayonining diagnostik-motivatsion, mazmuniy-tahliliy, faoliyatli-amaliy hamda refleksiv-baholash bosqichlari o'zaro izchil tashkil etilganda tarbiyaviy ta'sir barqaror tus oladi.

Ilmiy tahlil quyidagi natijalarni ko'rsatdi: birinchidan, mafkuraviy immunitetni shakllantirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlar o'quvchining axborotni baholash mezoniga aylantirilishi zarur; ikkinchidan, media va axborot savodxonligi tanqidiy fikrlash hamda axborot etikasi bilan birgalikda rivojlantirilishi kerak; uchinchidan, debat, keys, faktcheking, ijtimoiy loyiha va refleksiya o'quvchini passiv tinglovchidan faol qaror qabul qiluvchi subyektga aylantiradi; to'rtinchidan, natijadorlik test bilan cheklanmay, qadriyatli munosabat va real xulq dinamikasi asosida kompleks baholanishi lozim; beshinchidan, maktab, oila va mahalla hamkorligi hamda pedagogning shaxsiy namunasi mexanizmning barqaror ishlashini ta'minlaydi.

Shunday qilib, aksiologik yondashuv mafkuraviy immunitetni taqiqlovchi profilaktika darajasidan qadriyatga asoslangan, dialogik va refleksiv pedagogik tizim darajasiga ko'taradi. Taklif etilgan

komponentlar, bosqichlar va mezonlar umumiy o'rta ta'lim muassasalarida tarbiyaviy dasturlarni loyihalash, direktor o'rinbosarlari faoliyatini takomillashtirish va o'quvchilar axborot madaniyatini rivojlantirishda ilmiy-metodik asos sifatida qo'llanishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. UNESCO. Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely! Curriculum for Educators and Learners. – Paris: UNESCO, 2021.
2. Howard P.N. et al. Digital Misinformation/Disinformation and Children. – Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti, 2021.
3. Scheler M. Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values. – Evanston: Northwestern University Press, 1973.
4. Rokeach M. The Nature of Human Values. – New York: Free Press, 1973.
5. Bandura A. Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1986.
6. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916.
7. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979.
8. Leontyev D.A. Psikhologiya smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoy realnosti. – Moskva: Smysl, 2003.